

Aneks do Alternatywnego Raportu z realizacji Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych

Sytuacja społeczności ukraińskiej w kontekście II Raportu z realizacji przez Polskę
Konwencji Ramowej RE o Ochronie Mniejszości Narodowych. Stan na 2008 r.

Społeczność ukraińska w Polsce z zadowoleniem konstatuje zmianę stosunku władz Rzeczypospolitej Polskiej do problemów mniejszości narodowych, w tym społeczności ukraińskiej, która zaszła w ciągu ostatnich miesięcy po zmianie ekipy rządowej. Zmiana ta przejawiała się m.in. próbami rozwiązywania konkretnych problemów, w tym części tych, o których była mowa w Alternatywnym Raporcie z realizacji Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych. Zmiany te zauważalne są na różnych płaszczyznach stosunków między społecznością ukraińską a władzami publicznymi. Najważniejsze z nich to następujące.

- I. Podjęcie przez kierownictwo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA), w gestii którego są kwestie mniejszości, inicjatywy rozwiązywania konkretnych problemów, a nie negocjowania ich istnienia i zrzucania odpowiedzialności za nie na mniejszości, co było praktyką poprzedniego kierownictwa.
- II. Podjęcie przez stronę rządową dialogu z mniejszościami narodowymi na temat realnych problemów, w tym kwestii dotyczących społeczności ukraińskiej, na forum Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, która w poprzednim okresie przestawała spełniać rolę miejsca dialogu, a także w Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP.
- III. Włączanie w dialog z mniejszościami, w tym ze społecznością ukraińską, różnych instytucji rządowych i informowanie na forum Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych o niektórych planowanych działaniach rządu dotyczących także mniejszości (np. w kwestii reprzywatyzacji).
- IV. Zainicjowanie przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji działań na szczeblu administracji, które mają doprowadzić do rozwiązania konkretnych postulatów zgłaszanych przez mniejszości.
- V. Podjęcie przez organy rządowe rozmowy z mniejszościami na temat sposobu przeprowadzenia kolejnego powszechnego spisu ludności w 2011 r., co jest niezwykle istotne ze względu na sposób przeprowadzenia poprzedniego spisu.
- VI. Zaprzestanie przez większość urzędników otwartego propagowania w stosunku do mniejszości narodowych zasady wzajemności.
- VII. Powołanie w części regionów pełnomocników wojewody do spraw mniejszości.

Nadal jednak wiele kwestii sygnalizowanych w Alternatywnym Raporcie pozostaje nierozwiązanych. Pojawiły się również nowe zagrożenia wynikające m.in. z braku aktywności i negatywnego stosunku do mniejszości ukraińskiej części urzędników państwowych i samorządowych oraz braku reakcji na tego typu zachowania ze strony odpowiednich organów państwa.

Za niezadowolające przedstawiciele społeczności ukraińskiej uznają:

- I. W kwestiach uregulowań prawa
 - Zapisy Ustawy o mniejszościach narodowych i języku regionalnym ze względu na rozproszenie mniejszości ukraińskiej w 1947 r. nie stwarzają jej przedstawicielom możliwości pełnego korzystania z uprawnień przewidzianych dla mniejszości narodowych (m.in. zapisów dotyczących nazewnictwa w języku mniejszości, języka pomocniczego i in.). Władze publiczne nie podejmują dialogu na temat uwzględnienia w zapisach Ustawy specyfiki mniejszości ukraińskiej wynikającej z represji zastosowanych przez komunistyczne władze państwowe.

- Nadal brak uregulowania prawnego kwestii mienia osób fizycznych i podmiotów prywatnych przejętego przez państwo w latach 1944–1989. W ustawie reprivatyzacyjnej, nad którą pracuje obecnie parlament, brak jest odniesień do postulatów zwrotu majątku organizacji ukraińskich, co stawia pod znakiem zapytania kwestie równości wobec prawa podmiotów życia społecznego. Nawet symboliczne kompensacje pozwoliłyby mniejszości poprawić swoją sytuację¹.
- Równocześnie ustawowo rozwiązano kwestię zwrotu mienia innym grupom społecznym, które utraciły mienie na rzecz Skarbu Państwa (tzw. mienie zabużańskie). Do chwili obecnej kwestia ukraińskiego mienia osób fizycznych i podmiotów prawnych przejętego w latach 1944–1989 nie została uregulowana. Jest to, zatem, nierówne traktowanie pokrzywdzonych obywateli polskich.
- Brak dialogu instytucji państwa z mniejszością ukraińską w kwestiach dla niej ważnych, jak np. reformy ustawodawstwa odnoszącego się do funkcjonowania mediów publicznych².
- W przypadku decyzji o wypłacie rent specjalnych Ukraińcom, więźniom Obozu Koncentracyjnego w Jaworznie przysługuje prawo do zadośćuczynienia za niesłuszne uwięzienie i represje wyłącznie żyjącym ofiarom obozu w dniu wydawania decyzji. W przypadkach zaś polskich ofiar komunizmu prawo do zadośćuczynienia zachowują dzieci i krewni zmarłych (ostatnim przykładem stosowania analogicznych zasad jest projekt ustawy dający możliwość zadośćuczynienia nie tylko żyjącym osobom, a w razie śmierci także rodzinom represjonowanych w stanie wojennym).

II. W kwestii praktyki rządzenia

- Organy rządu i parlamentu nie podjęły rzeczowego, merytorycznego dialogu z mniejszością ukraińską na temat całości zagadnień zasygnalizowanych w Alternatywnym Raporcie z realizacji Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych z 15 października 2007 r. (w tym najważniejszych problemów dotyczących instytucjonalnego zabezpieczenia rozwoju kultury mniejszości, zachowania tożsamości w warunkach silnie negatywnego nastawienia społeczeństwa oraz rozproszenia).
- Walka polityczna pomiędzy rządem a opozycją w kwestii reformy mediów publicznych stawia pod znakiem zapytania zachowanie audycji radiowych i telewizyjnych w języku mniejszości ukraińskiej. Żadna ze stron nie przedstawia w sposób otwarty i zadowalający kwestii przyszłości ww. audycji (mechanizmu funkcjonowania, miejsca na antenie mediów publicznych, sposobu finansowania).
- Pomimo kwestionowania przez badaczy wiarygodności rezultatów Spisu Powszechnego 2002 r. w odniesieniu do wielkości poszczególnych grup mniejszości urzędnicy państwowi powołują się na te dane jako na oddające rzeczywistą liczebność mniejszości narodowych. Pojawiają się obawy, że wielkość wsparcia finansowego na projekty służące zachowaniu tożsamości i kultury przez środowiska mniejszości uzależniana jest od ww. danych.
- Nadal nierozwiązany (pomimo zaangażowania rządu) pozostał problem zwrotu społeczności ukraińskiej budynku-symbolu – Ukraińskiego Domu Ludowego w Przemyślu. Władze rządowe w dostateczny sposób nie przeciwdziałają skandalicznym praktykom w tej materii władz miasta Przemyśla³.
- Nadal nierozwiązana pozostała praktyka negocjowania prawa społeczności ukraińskiej do współdziałania w ustaleniach dotyczących kształtu, liczby upamiętnień osób i wydarzeń historycznych z nią związanych. Negatywne praktyki organu rządowego Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa nie zostały ukrócone. Kwestie dotyczące upamiętnień obywateli Polski narodowości ukraińskiej wciąż są uzależniane przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa od analogicznych działań na Ukrainie (w odniesieniu do upamiętnień polskich). Uzgodnienia w

¹ Mienie zwraca się lub kompensuje stratę wyłącznie organizacjom religijnym. Nawet symboliczne kompensacje za mienie organizacji społecznych pozwoliłyby mniejszości na poprawienie możliwości prowadzenia działalności kulturalnej i oświatowej.

² Rząd przygotował nowelizację Ustawy o Radiofonii i Telewizji i przekazał ją do Sejmu RP; dotychczas środowiskom mniejszości nie przedstawiono jej założeń.

³ Chodzi o tzw. Dom Ludowy zbudowany ze składek społeczności ukraińskiej w 1904 r. Mimo zabiegów władz centralnych do dnia dzisiejszego nie sfinalizowano postulatów zwrotu budynku mniejszości ukraińskiej. Budynek, mimo zapewnień o trosce ze strony władz państwowych i samorządowych (obecnego właściciela), ulega dalszej dewastacji.

ww. sprawach (upamiętnień mniejszości ukraińskiej na terenie Polski) odbywają się bez udziału organizacji reprezentujących mniejszość.

- Niejasne są kryteria powoływania w regionach przez wojewodów pełnomocników ds. mniejszości narodowych. W części regionów nadal odgrywają oni marginalną rolę w kreowaniu pozytywnych wzorców polityki wobec mniejszości ukraińskiej, wspieraniu mniejszości na poziomie samorządów, rozwiązywaniu konkretnych problemów⁴.
- Brak zdecydowanego przeciwdziałania ze strony organów państwa praktykom dyskryminacyjnym zauważalnym na poziomie części samorządów lokalnych, np. zaangażowanie części samorządów w działania jawnie antyukraińskie (takim było np. wspieranie przez samorząd województwa podkarpackiego konferencji historycznej, podczas której utrwalano – poprzez nieobiektywne wystąpienia samorządowców i historyków – negatywny stereotyp Ukraińca).
- Mimo znaczącej poprawy atmosfery współpracy mniejszości z MSWiA, niektórzy urzędnicy tego ministerstwa, odpowiedzialni za realizację polityki wobec mniejszości, preferują restrykcyjny sposób współpracy. Procedury i osobiste nastawienie urzędników niejednokrotnie stają się przyczyną poważnych kłopotów organizacji mniejszościowych⁵. Takie praktyki są w sprzeczności z doświadczeniem współpracy mniejszości z Ministerstwem Kultury. Powodują nadmierne obciążenie obowiązkami oraz zbędnymi i nieuzasadnionymi procedurami biurokratycznymi pracowników i wolontariuszy z organizacji mniejszości, ograniczają możliwości prowadzenia działalności merytorycznej.

III. Współpraca z mediami oraz instytucjami gwarantującymi obiektywizm w mediach

- Nasiliły się przypadki, iż media publiczne angażują się w propagowanie negatywnego stereotypu Ukraińca poprzez nagłaśnianie niezgodnego z obiektywnymi badaniami obrazu konfliktu polsko-ukraińskiego w latach drugiej wojny światowej oraz wzmocnienie (poprzez odpowiedni dobór uczestników programów) jednostronnej, nieobiektywnej wizji przeszłości. Organy państwa odpowiedzialne za przestrzeganie standardów obiektywnego dziennikarstwa, otwartej debaty publicznej na ważne społecznie tematy (m.in. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji), pomimo zgłoszonych skarg, nie podejmują działań, które miałyby przeciwdziałać ww. praktykom⁶.
- Media publiczne w małym stopniu prowadzą dialog z mniejszościami w sprawach ich dotyczących (funkcjonowanie audycji w językach mniejszości narodowych, dialog na temat propagowania w programach telewizyjnych i radiowych zasad tolerancji i wielokulturowości). Negatywne praktyki kierownictwa mediów – zapowiedzi ograniczania czasu programów w językach mniejszości, wielkości środków na ich realizację – nie spotykają się z reakcją organów kontrolnych.

IV. Brak reakcji na negatywne praktyki w regionach

Mniejszości brakuje dostatecznej reakcji władz publicznych na takie praktyki, jak np. zacieranie tożsamości polegające m.in. na:

- negowaniu i agresywnym przyjmowaniu działań podejmowanych przez mniejszość na rzecz zachowania własnej tożsamości; ww. działania traktowane są jako godzące w interesy społeczeństwa polskiego⁷;

⁴ Odbija się to negatywnie na możliwościach prowadzenia działalności kulturalnej w regionach, gdzie mniejszość jest mniej liczebna, ratowania zabytków kultury materialnej mniejszości (obiektów sakralnych, cmentarzy itp.).

⁵ W wyniku złej woli urzędników w 2007 r. problemy miał łemkowski zespół „Kyczera”.

⁶ Chodzi m.in. o audycję „Warto rozmawiać” emitowaną przez Program Drugi Telewizji Polskiej w dniu 30 X br., audycje w kanale TVP Historia „Ludobójstwo na Wołyniu”, emitowane w ramach cyklu „Kontrowersje” 29 i 30 V, 4, 10, 16 i 29 VI, 5 i 11 VII br. oraz program „Tematy Dnia”, emitowany w TVP Kraków 4 XI br., audycję TVP Łódź „Świadkowie nieznanych historii. Wołyń – rzeź czy ludobójstwo” z 26 X br., emitowaną również 10 XI przez Telewizję Polonia. Dominującą praktyką jest zapraszanie do programów skrajnych badaczy (często historyków-amatorów, osób, które są dalekie od obiektywizmu).

⁷ Przykładem jest wprowadzanie nazw dwujęzycznych na terenach historycznie zamieszkałych przez Ukraińców, np. wieś Bielanka – ostre protesty społeczności polskiej na szczeblu gminy, województwa i MSWiA.

- organy samorządowe szczebla gminnego, powiatowego, wojewódzkiego dotują organizacje, które publikują materiały fałszujące rzeczywistość historyczną i obecną⁸.

Podsumowując stwierdzić należy zauważalną poprawę stosunku władz państwowych do społeczności ukraińskiej, podobnie jak do innych mniejszości. Brakuje jednak kompleksowych form rozwiązania problemów społeczności ukraińskiej, w tym także tych zawartych w Alternatywnym Raporcie.

Piotr Tyma – Prezes Związku Ukraińców w Polsce, przedstawiciel społeczności ukraińskiej
w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

Stefan Hładyk – Prezes Zjednoczenia Łemków, przedstawiciel społeczności łemkowskiej
w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

Andrzej Artemiuk – Przewodniczący Związku Ukraińców Podlasia

Grzegorz Kuprianowicz – Prezes Towarzystwa Ukraińskiego w Lublinie, przedstawiciel społeczności ukraińskiej
w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych

⁸ Mapy Karpackiego Szlaku Rowerowego, na których wszystkie czynne cerkwie zaznaczone są jako kościoły; Starostwo Powiatowe w Jaśle w miejscowości Fólusz w Domu Pomocy Społecznej, gdzie zmarł wybitny malarz łemkowski Epifaniusz Drowniak „Nikifor” ufundowało tablicę pamiątkową w 40 rocznicę śmierci malarza. W treści tablicy użyto zapisu „Nikifor Krynicki”, co jest przekłamaniem i dalszym zacieraniem tożsamości malarza, mimo wyroku Sądu Rejonowego w Muszynie, który przywrócił właściwe dane osobowe malarza potwierdzając, iż „Nikifor” to Epifaniusz Drowniak.